

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА САМООЦЕНКАТА НА БЪЛГАРИ, ТУРЦИ И РОМИ

Зорница Ганева*

В статията е направен сравнителен анализ по етнос, изповядвана религия, пол и възраст на самооценката на българи, турци и роми в условията на криза. Тя е измерена чрез скалата за самооценка Rosenberg Self-esteem Scale (Rosenberg, 1965). Изследвани са общо 355 подрастващи (151 момчета и 204 момичета; възраст 18,09 години), от които 122 са от български, 116 са от турски и 117 са от ромски произход. Резултатите показват, че групата на мнозинството има относително по-висока самооценка в сравнение с представителите на двете малцинства, турци и роми. Християните и мюсюлманите имат по-висока оценка в сравнение с агностиците и атеистите. Единствено момчетата от турски произход имат по-висока самооценка в сравнение с момичетата от същия етнос. Не са налице статистически значими различия по възраст в самооценката на изследваните лица от трите етнически групи.

Изследванията на психичното благополучие в социалните науки, и по-конкретно в психологията, бележат бързо развитие особено през последните десетилетия. В областта на позитивната психология (Seligman, 2003) интересът е насочен към дефиниране на понятието „самооценка“ и установяване на влиянието на фактори като възраст, пол, социален клас, изповядвана религия, културна принадлежност и др. върху него.

В научната литература самооценката се разглежда като основен мотив за действие. Тя е наричана „мотив за себеподдръжка“ (Tesser & Campbell, 1983), „мотив за гордост от себе си“ (Covington, 1984), „мотив за себеразвитие“ (Kaplan, 1975), „една от основните човешки потребности“ (Maslow, 1970) и дори „основно чувство“ (McDougall, 1932). Според Хобс (цитирано в Allport, 1968, с. 16) „най-голямата радост за човешката душа е да има високо мнение за себе си“. Цитираните автори са единодушни, че в

* Гл. ас. д-р Зорница Ганева – Факултет Педагогика. СУ „Св. Климент Охридски“.
Адрес за контакти: zganeva@abv.bg

личността е налице общо споделяно желание за съхранение и засилване на усещането за себе си.

Основните фактори, които влияят върху процеса на самооценка (Rosenberg, 1986) са *социалното сравнение и приписване на качества на собствената личност*. Тези процеси се основават на метафората за социалното огледало (Cooley, 1912) и на влизането в ролята на другия (Mead, 1934). Според тях самооценката на хората, като резултат от социалното взаимодействие, е силно повлияна от съжденията на другите, какво мислят за личността им и как я възприемат. При социалното сравнение (Festinger, 1954) в ситуация на липса на обективна информация за личността, хората изграждат самооценката си, като се сравняват с другите (Pettigrew, 1967). Приписването на качества, мотиви, намерения на самите себе си се основава на наблюденията на нашите собствени действия. Ние стигаме до заключения за себе си, като наблюдаваме успехите или неуспехите от своите усилия.

Добре известен факт е, че хората от източните култури и по-специално малцинствените групи в Азия имат по-ниски нива на самооценка и на психично благополучие в сравнение с хората от западните култури. Например, японци, китайци и корейци имат по-ниски нива на удовлетвореност от живота, по-често изпитват негативни емоции като вина и срам, имат по-високи стойности на тревожност, депресия и песимизъм в сравнение с представителите на другите култури (Diener & Diener, 1995; Kitayama, Markus & Kurokawa, 2000). В търсене на обяснение на получените резултати учените насочват своето внимание към изследване на променливи като индивидуализъм–колективизъм (Oyserman, Coon & Kemmelmeier, 2002; Triandis, 1995) и нормите и различията в изразяването на емоциите в различните култури.

Емпирично е установена *връзка между самооценката при юношите, от една страна, и престъпността, ниския успех в училище и депресията, от друга* (Kaplan, 1980). Подрастващите, които имат ниска самооценка често имат незадоволителен социален опит, който води до чувство на съмнение в качествата на собствената личност. В опит за намаляване на това чувство те започват да участват в престъпни групи, които засилват самооценката им. Успехът в училище е видим индикатор и важен аспект от чувството на гордост и удовлетвореност от себе си. Той е значим в обществото, защото високите оценки в училище водят до позитивно социално сравнение. Според депресирания човек светът е неприятно място, в което хората са себелюбиви, а бъдещето – лишено от надежда. В унисон с мрачната картина, която изгражда за света, той се чувства виновен, незначим, обезценен и има ниска самооценка.

Измерването на самооценката е процес в психологията, който има своето дълго историческо развитие още от изследванията на Уилям Джеймс (1890) и неговите превърнали се в класически творби за Аз-а. През годините са разработвани и предлагани различни изследователски инструменти за измерване на самооценката. Освен традиционните скали тя се измерва чрез опита (Savin-Williams & Jaquish, 1981), чрез рисунки или картини при